

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

DAVID MIHÁLY JÁNOS
KEZDIVÁSARHELY.

Ötödik évfolyam.

SZAMOSÚJVÁRTT

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

1891.

Az „Armenia“ eddigi dolgozótársai.

Dr. Ákontz Károly (Kolozsvár).
Ávedik Lukács (Erzsébetváros).
Bárány János (Maros-Vásárhely).
Bárány Lukács (Szamosújvár).
Cselingárián Jakab (Budapest).
Csíky Lukács (Velenze).
Csontos János (Budapest).
Duha Dávid (Újvidék).
Dr. Erődi Béla (Budapest).
Dr. Esterházy Sándor (Kolozsvár).
Esztegár Gergely (Szamosújvár).
Esztegár László (Budapest).
Fáraó Simon (Csíkszépmező).
Fogalyán Tivadar (Mármaros Sziget).
Dr. Gopcsa Jakab (Kolozsvár).
Dr. Gopcsa László (Budapest).
Govrik Gergely (Erzsébetváros).
† *Dr. Hanusz János* (Bécs).
Harmath Lujza (Moson).
Dr. Herrmann Antal (Budapest).
† *Höke Lajos* (Csurgó).
Dr. Issekutz Viktor (Erzsébetváros).
Karácsonyi Károly (Szamosújvár).
Dr. Kádebbé Ferencz (Fogarás).
Kriksa Klára (Gyergyó-Szent-Miklós).
Kriksa Kourád (Gyergyó-Szt-Miklós).

Gróf Kuun Géza (Maros-Németi).
† *Markovich Jakab* (Erzsébetváros).
Dr. Mártonfi Lajos (Szamosújvár).
Dr. Moldován Gergely (Kolozsvár).
Dr. Molnár Antal (Budapest).
Novák Antal (Szamosújvár).
Orel Máté (Gyergyó-Szt.Miklós).
Papp Mózes (Kolozsvár).
Páll Bogdán (Szamosújvár).
Dr. Patrubby Lukács (Budapest).
Dr. Réthy László (Budapest).
Rudnyánszky Gyula (Debreczn.)
Sándor József (Kolozsvár).
Simay Gergely (Szamosújvár).
Dr. Simay Gyula (Kolozsvár).
Dr. Simay János (Budapest).
Szongott Kristóf (Szamosújvár).
Szongott Margit (Bécs).
Dr. Temesváry János (Zenta).
Torma Zsófia (Szászváros).
Törös Tivadar (Budapest).
Dr. Turcsáné Placsintár G. (Kolozsvár).
Dr. Turcsa János (Kolozsvár).
Turcsa Mihály (Szamosújvár).
Tutsek Anna (Kolozsvár).
Veszely Károly (Borbánd).

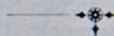

TARTALOM.

I. Főcikkék.

	Lap
<i>Ávedik Lukács,</i>	Az Appafi kastély emlékkövei . . . 85
» »	Az örmények honfűsítése . . . 146 185
» »	Koszorú az erzsébetvárosi örm. kath. nagytemplom fölszent. 100 éves jub. 169
» »	Erzsébetváros polgármesterei . . . 336
» »	Erzsébetváros örmény kath. lelkészei 374
<i>Bárány Lukács,</i>	Dr. Esztegar Vártán József . . . 97
<i>Cselingárián Jakab,</i>	Egy jubilált hírlapíró 202
» »	Örmény népdalnokok 257
» »	Száját Nová ásugh 311
» »	Az örmények a legelső keresztények 344
<i>Esztegar László,</i>	Lukács György 129
» »	Vadnai Károly az örményekről . . . 213
<i>Fáraó Simon,</i>	Örmény népirodalom. 18
» »	Örmény népirodalmi termékek . . . 45
<i>Dr. Goposa László,</i>	Lukács Béla 1
» »	Erdélyi örmény közmondások . . . 335
<i>Govrik Gergely,</i>	Erzsébetváros hatósági reteleiteiből 274
» »	A bécsi mechitharisták: Ázariá [302
	Aristáccs 369
<i>Dr. Issekutz Viktor,</i>	Gróf Karátsonyi Guidó 161
<i>Dr. Kápdebó Ferencz,</i>	Gorove István 66
<i>Kritsa Klára,</i>	Oh az az ángádsábur leves! . . . 8
» »	Képzlet és való. — A kibékülés 109
» »	[134, 179
» »	Szerencsét kell próbálni 328
<i>Gróf Kuun Géza,</i>	Az új-perzsa nyelv tulajdonító és tárgyi ragjairól 104
<i>Markovich Jakab</i>	Második Ártásesz 24, 55, 86
» »	Artávázd és Dirán királyok 114
» »	III. Tigrán 149
» »	Vághárs (Valars) király 183
» »	I. Choszrov király 221, 241
» »	Tiridát király 278, 314, 345, 376
<i>Dr. Molnár Antal,</i>	Szent Rhipszima legendája 5
» »	Örmények a keletrómai császárság trónján 36, 72
» »	Agathangelos örmény történetíró 100

	Lap
	[130, 165, 197, 227, 264
» »	Főgymnasium Szamosújvártt . . . 207
» »	Az örmények Törökországban . . . 295
	[325, 356
<i>Papp Mózes,</i>	Aiwasowszky tengerképei. — Ere- deti levél Berlinből. — . . . 75
<i>Orel Máté,</i>	Nyílt levél a szerkesztőhöz . . . 122
<i>Dr. Patrubány Lukács,</i>	Viszhang Kuun Géza gróf czikkeire 299
<i>Páll Bogdán,</i>	A beköltözés történetéhez . . . 78
<i>Rudnyánszky Gyula,</i>	Ághász anyjának dala (költemény) 4
» »	A két testvér (költemény) . . . 39
» »	Az éj költemény) 65
» »	Álom volt (költemény) 108
<i>Simay Gergely,</i>	Világosító Szent-Gergely életéből . 192
<i>Dr. Simay Gyula,</i>	Ádámján 33
<i>Dr. Simay János,</i>	A magyar Chorenei 353
<i>Szongott Kristóf,</i>	»Szegény asszony«! 15
» »	Az örményországi keresztények . 26
» »	Vallási társulatainkról . . 47, 90, 119
» »	Az »Union Republicaine« egyik czik- kéből 144
» »	Örmény és latin feliratok Erzsébet- városon 209
» »	Képviselők a parlamentben. az iro- dalomban és itthon 214
» »	Emin Ker. János 225
» »	Utazás Orosz-Örményországban . 237
» »	—f. Egy örmény ifjú, ki a calcuttai egyetemen tanult 252
» »	Érintkezés Angol- és Örményország között a XIV. században . . 268
» »	Néhány adat Ajvázovszki János élet- rajzához 289
» »	Lukács László 321
» »	Örmények az ötödik világrészben . 341
» »	Chorenei műve és az európai ar- menisták 366
<i>Dr. Temesváry János,</i>	Magyar-örmény nemes családaink- hoz. — Nyílt kérelem. — . . . 155
» »	A Novák család ereklyéje . . . 174
<i>Törös Tivadar,</i>	Az »Örmény«-ből 22
» »	Az örökség 41, 81, 139, 232
» »	Ászvádur. — Elbeszélés az erdélyi örmény életből. — . . . 306, 338

	Lap
Simor János, bíbornok-herceg-primás	59
Gajzágó Salamon, mint ifjúsági szónok	324
Örmények Trója ostrománál. — Mutatvány Chorenei történeti művéből. —	359
Egy magyar író Choreneiről. — Az elhunyt Edelspacher Antal értekezéséből. —	361
Chorenei Mózes és Lukácsy Kristóf. — Lukácsy véleménye Chorenei történeti művéről	362

II. Kisebb közlemények.

	Lap		Lap
A bulgáriai örmények	350	Jeruzsálem népvizonyai	124
A fényűzés korlátozása	123	Közmondások és elmésségek	253
A gyergyó-szt-miklósi »Szt-Háromság társulat«	158	Népszokás	318
A magyar néprajzi társulat.	60	Nyomatott »Jótekonyság«	380
A martinuzzi-vár	27	Örmény kolónia Indiában	223
A stambuli örmények	28	Örmények Jávából	285
A szucsávai örmények	190	Örmény önkéntesek	350
Az angol földrajzi társaság ülésén	253	Régészeti kutatások örmény földön	381
Az ákuliszi örmény	223	Statisztika a törökországi örményekről	93
Az Úr imája	350	Trápezunti örmények	318
Ádámján játéka	318	Tréfás étlap	223
Felfedezések az őskorból	94	Ünnepi kántálás	60
Iszlimia mezőváros (Bulgaria)	286		

III. Irodalom és művészet.

	Lap.		Lap.
A berlini műtárlat	254	Irodalmi statisztika.	287
A »Britisch muzeum« legrégebb örmény kézírata	191	Keleti hangszerek	95
A »keleti élő nyelvek iskolája«	191	Két régi codex	124
A konstantinápolyi hírlapok	224	Nagyar-örmény zeneszerző	60
A magyar Chorenei	318	Négy nyelvű szótár.	382
A zeneszerzés köréből	223	Népnyelvi adalékok	60
Alisán »Ararát«	158	Örmény történelmi regény.	287
Csuchádsián zeneszerző	350	Összehasonlító nyelvészet	350
Czimertani munka.	319	Pásinsáreán örmény festő	159
Egy császár életéből	94	Polyglott újság	29
Egy érdekes könyv	382	Udvari színház Teheránban	253
Elhunyt orientalista	124	Ujabb festészeti művek	29
		Zenészeti hírek	254

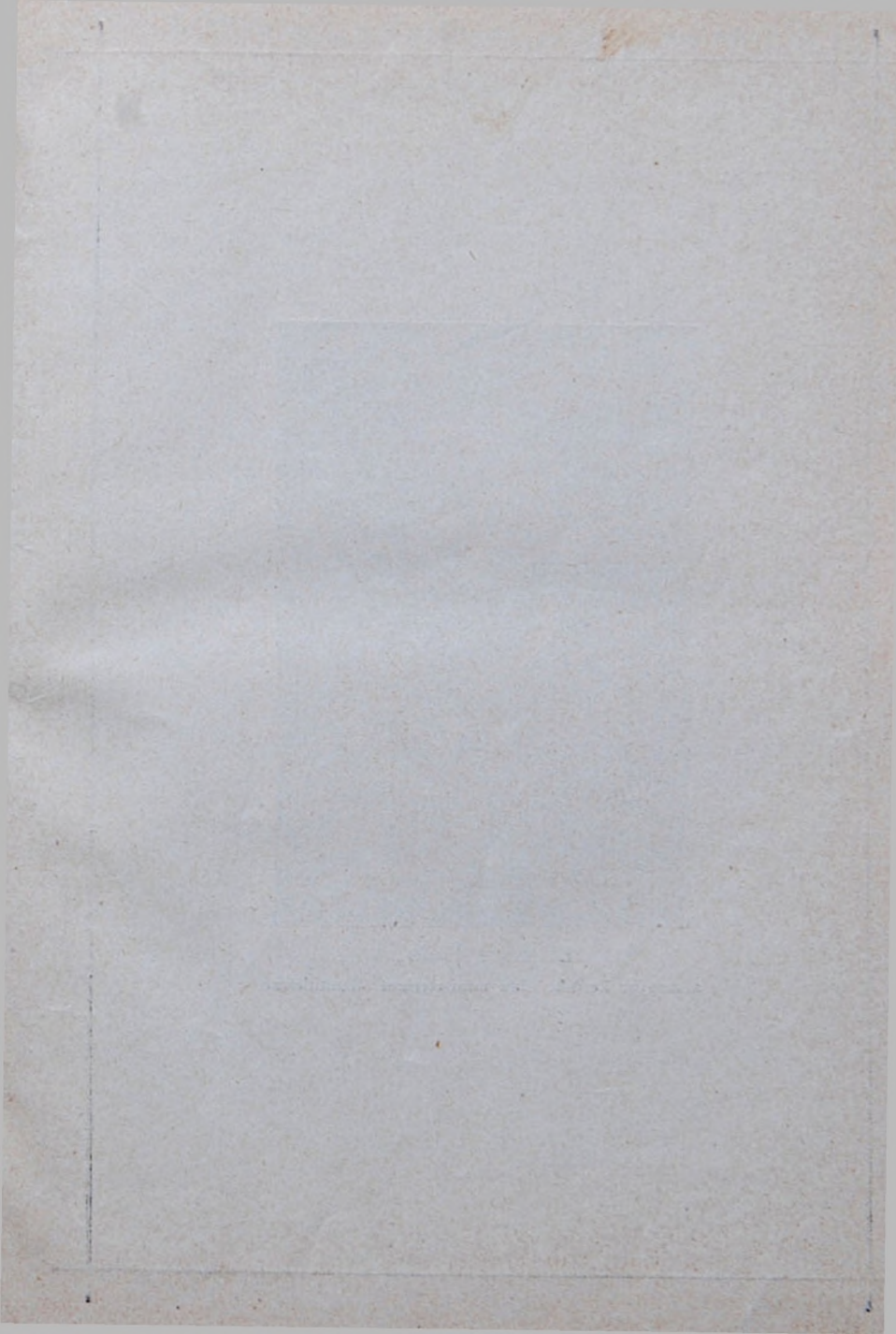

IV Közgazdasági élet.

	Lap.		Lap.
A bécsi mechtáristák sorsjegyei	30	Gőzhajózási társulat	191
A konstantinápolyi kiállítás.	30	Hajóforgalom a Fekete-tengeren	351
A dohányválság Krimióban.	351	Hajóink a keleti vizeken.	62
A kisázsiai vasút	224	Kereskedelmi tudósítók Keleten	29
A mezőgazdaság köréből	287	Keleti kertművelés.	224
A moszkvai kiállítás	254	Kelet némely iparágairól	254
A saloniki szőrme-üzlet	255	Keleti szőnyegkiállítás	159
A törökországi vasútak	319	Két világrész hidja	95
Az oroszországi mezőgazdaság	319	Külkereskedelmünk jövőjéről	125
Az orosz török kereskedelmi szerződés	62	Magyar nemzeti kiállítás	382
Áruminta-gyűjtemény	351	Magyarország és a Kelet	124
Baross miniszter a török fővárosban	351	Olasz borok Keleten	288
		Tejtermékeink kivitele	30
		Új kereskedelmi muzeum	95

V. Mi újság az örmény világban?

A csár a sáhnak	96	Jótékony egyesület	320
A kurdok fölfegyverzése	31	Hódolati felirat	30
A kurdok közt	96	Höke Lajos	384
A Lusziáni-család	224	Kapatán Márton kanonok	126
A magyar pasa veje	63	Kaukázusi tudósítások	352
A mancheszteri gyűlés.	31	Két nagy halott	255
A perzsa trónörökös	192	Kivándoriás Amerikába	224
A szultán ámnesztiája	63	Kurd lovas ezredek	256
A szultán kegyelme	96	Kurdok kegyetlensége	352
Az angol parlamentből	32	Lázárev-féle Akademiából	126
Az örmény kivándorlás	320	Lorisz Melikov anyja	384
Az örmények üldöztetése.	32	Melkhon khán	127
Agop pasa	128	Monarkhiánk a Keleten	96
Agop pasa meghalt	320	Nehrimán khán	352
Anglia és a török reformok	127	Orosz katonai készülődések	64
Ásêkián patriarkha.	96	Orosz-török egyczéség.	96
Bákuban hajótársaság alakult.	256	Örmény tanulók	320
Csiky Gergely	383	Dr. Patrubby Gergely	255
Czetz János tabornok.	288	Persia ömény képviselője	288
Deljánov lemondása	96	Rendjel adományozás.	96
Egy örmény hercegnő halála	64	Rövid hírek	192
Európa és az örmények	288	Szivtelen szomszéd	28
Erdemes dolgozótárs	351	Sávalán Adhemar	352
Földrengés Tiflisben	31	Smyrnából	352
Földrengés Vánban.	160	Török rendőrség	32
Főpapi bevonulás	64	Új miszterek	320
Gyászjelentés	384	Váhrám bey Dádián neje	320

Lukács Béla,
a magyar kereskedelmi miniszterium államtitkára.

Lukács Béla.

A soktagú és sokérdemű Lukács családnak egyik jeles ivadéka. Annak az örömfény családnak, melynek csaknem minden sarjadéka kiváló nevet vívott ki magának Magyarországon irodalmi működés, terjedt polihikai tevékenység, avagy a közéletben való kiemelkedő szereplés által.

E hármás irányú működésből azonban a család egyik tagja sem vette ki talán bővebben a részét, mint épen Lukács Béla, kereskedelmi miniszteriumunk államtitkára, ki lankadatlan munkásságával mint író, sokoldalú tevékenységével mint politikus és kitartó, odaadó munkásságával előbb mint a magyar államvasutak igazgatója, utóbb mint államtitkár tudta nevét széles körben ismertté és ugyanekkor tiszteltté tenni.

Erdély ugynevezett «Aranyvidékén» Zalatnán született 1847 április 27-én. Atyja, Simon, gazdag bányatulajdonos és földbirtokos volt. Hat gyermeke közül csak Béla, a legfiatalabb, maradt életben!... ki iskolai tanulmányainak végeztével, mint alig 20 éves ifjú feljő az ország szívébe,

Lukács Béla,
a magyar kereskedelmi ministerium államtitkára.

Lukács Béla.

A soktagú és sokéremű Lukács családnak egyik jeles ivadéka. Annak az örmény családnak, melynek csaknem minden sarjadéka kiváló nevet vívott ki magának Magyarországon irodalmi működés, terjedt politikai tevékenység, avagy a közéletben való kiemelkedő szereplés által.

E hármás irányú működésből azonban a család egyik tagja sem vette ki talán bővebben a részét, mint épen Lukács Béla, kereskedelmi miniszteriumunk államtitkára, ki lankadatlan munkásságával mint író, sokoldalú tevékenységével mint politikus és kitartó, odaadó munkásságával előbb mint a magyar államvasútak igazgatója, utóbb mint államtitkár tudta nevét széles körben ismertté és ugyanekkor tiszteltté tenni.

Erdély ugynevezett »Aranyvidékén« Zalathnán született 1847 április 27-én. Atyja, Simon, gazdag bányatulajdonos és földbirtokos volt. Hat gyermeke közül csak Béla, a legfiatalabb, maradt életben!... ki iskolai tanulmányainak végeztével, mint alig 20 éves ifjú feljő az ország szívébe,

Budapestre, hogy itt vesse meg alapját annak a komoly irányú munkálkodásnak, mely aztán egész pályájára kihatással legyen.

Az irodalmi téren kezdi meg legelőször a munkálkodást. Huszonegy éves korában már a »Hazánk« című lap dolgozótársa s mint ilyen számos, jeles író társa sorából kiválik élénk irálya, erélyes hangja és szellemes polemikái által. Majd a »Hon« munkatársa lesz és a politikai hírlapírás terén, korán fejlett tehetségeivel, szorgalmával és tanulási szenvedélyével csakhamar jelentékeny sikereket ér el.

Első irodalmi munkálkodásának — a szépirodalminak — tárgyait a regényes erdélyi vidék életéből meríti. Útleírásokat, történelmi rajzokat sűrűn hoznak a lapok neve alatt, sőt regény is jelenik meg tollából. — I. Rákoczy György, Balán a székely földön, Vajda-Hunyad vára, Nagy-Ág, Az erdélyi bányavidék, Segesvár, A szentimrei tér és Kenyérmező, Nagy- és Kis-Disznod, Az utolsó nemzeti fejedelem, Kik lakták és birták Erdélyt a honfoglalásig? Jánk Abraham, az erdélyi harczok királya; Zalathna és vidéke, A mádэфalvi székelyek, Kolczvár romjai, Úti emlékek a székely földről, A föld alatti csata stb. stb. című dolgozatait, (melyek közül több német nyelvre is lefordított) ifjú hévvel és a szülőföld iránti meleg szeretettel megírván, — felhagy a szépirodalmi munkássággal és átlép arra a térre, hol politikai pályáját vala megkezdendő.

*

Szamosújvár, a kis erdélyi örmény város, nyújtja ehhez az alkalmat. 1872-ben a 25 éves ifjút az országgyűlésre képviselői mandattal küldi fel. És a fiatal, Deákpárti képviselő, sokoldalú fényes tehetségevel és az államtudományokban, különösen a nemzetgazdasági és pénzügyi kérdésekben való kiváló jártasságával itt is sikereket arat. Részt vesz mindjárt a »felirati vita« tárgyalásában oly hatással, hogy a haza bölcse, Deák Ferencz is meg van elégedve vele. Mint képviselőt, az adó majd később a pénzügyi bizottság is tagjává választja, hol alapos szakképzettségével annyira kitűnik, hogy a közfigyelem tárgya lesz.

S mikor politikai napi lapja, a »Közvélemény« megjelenik, neve már mint publicistáé is annyira ismeretes, hogy

nemsokára Gyulafehérvárott báró Kemény Gábor miniszter képviselőjelöltségével szemben, győzedelmesen kerül ki neve a választási urnából. — Jelenleg Marosvásárhely szabad kir. város országgyűlési képviselője.

*

Lukács Bélának, mint képviselőnek maradt még ideje arra is, hogy közgazdasági és pénzügyi alapos tanulmányokat tehessen. Még a hetvenes években, akkor, midőn az ujonnan felállított legfőbb számvevőszékhez fogalmazónak neveztetett ki, kezdett ily irányú munkálkodáshoz. Egy év múlva innen kilép és Kerkápoly pénzügyminiszter mellé kerül, hol is a legnehezebb pénzügyi kérdések elintézése jut osztályrészéül.

Első jelentékenyebb szakmunkája a keleti vasútról írt röpirata volt. Ezután a forradalom pénzügyeiről ír, majd közöl egy hosszabb cikksorozatot az 1847/8 évi bank-visszályokról. Ausztria-Magyarország pénzügyi és adórendszerének megírása után »A horvát egyezség pénzügyi részéről« című tanulmánya jelenik meg. Ujabban Románia, Anglia és Franciaország pénzügyeiről írott nagyobb műveit a Magyar Tudományos Akadémia is megkoszorúzta; Lukács már korábban az akadémia statisztikai bizottságának tagja volt.

*

A nemzetgazdasági és pénzügy-politikai téren úgy elméleti, mint gyakorlati ismeretekben, egyike levén a közélet legjelesebb munkásainak, működése elismerés nélkül nem maradhatott. És nem is maradt. A főváros több hírneves pénzintézete igazgatósági állásokat biztosított számára, míg nem azokról visszalépve a magyar királyi államvasutak igazgatója lett. És utóbbi hivatalától ismét csak akkor vált meg pár évvel ezelőtt, mikor a magyar kereskedelemügyi miniszterium államtitkárává neveztetett ki, a mely állását ritka munkaerővel és kötelességérzettel tölti be ma is...

S ime ezekután még csak egy lépés van hátra: — hogy Lukács Bélát idővel Gorove István miniszteri székében üdvözölhessük!

Dr. Goposa László.

Ágház anyjának dala.

— Pátkánián Rafael költeménye. —

Ébredj, fiam, álmaidból,
Nyisd ki fényes két szemed;
Szálljon el már pilláidról
Az ábrándos képzelet!
Angyalszötte szép meséket
Láttál eddig, álmodó!
Jer ölembe, halld anyádtól:
Mi'az élet, a való.

Ebredj fiam, régen alszol,
Szép szemed nyisd végre föl;
Jó anyádra szemeidből
A kelő nap tündököl!

Délczeg ifju lesz belőled,
Bátran állsz anyád előtt,
S hogy olyan légy, mint hős Vártán, —
Mázsizs búve ád erőt.
Övet varrok, aranyszálút,
Derekadra övezem
S én kötöm rá majd a kardot,
Mit élesre fent kezem.

Ébredj fiam, régen alszol,
Szép szemed nyisd végre föl;
Jó anyádra szemeidből
Üdv, szerencse tündököl!

Istállónkban prüszköl a ló
És nyerítve hívogat.
Ébredj, fiam, régen alszol,
Vedd elé már kardodat!
Nemzeted nyög lánczra verve,
Mennyi testvér, nézd, fogoly!
Sír az örmény, — és vitézem,
Te csak alszol s álmodol?

Ébredj, fiam, régen alszol,
Szép szemed nyisd végre föl;
Jó anyádra szemeidből
A kelő nap tündököl!

Nem! nem!... Fiam ébred immár,
Tette serken, lóra ül;
Jajgatást, bút ő elosztat,
Minden könnyet letörül.
Fel, örmények! Hányan vagytok?
Ághász fiam hangot ad, —
Lóra pattant, kardot rántott:
Kövessétek! Rajta hát!

Rudnyánszky Gyula.

Szent Rhipszima legendája. *)

Számos örmény író merítette legszebb inspiratioit egy előkelő származású keresztény nő történetéből, ki időszámításunk harmadik századának végén Nyugatról Keletre utazván, több társával egyetemben vértanú-halált szenvedett volna Örményországban. E történet egyes mozzanatai részint homályosak, részint nem birnak a valószínűség jellegével. De maga a keresztény nők vértanúságának emléke kiolthatlanul él az örmény nemzet lelkében.

Azon időszakban, így szól a legenda, midőn Diocletian császár egy tökéletes asszonyt kerestetett a maga számára, egy rendkívüli szépségű fiatal herczegnő élt Itáliában, visszavonulva, jámbor barátnőinek a társaságában. Az elhurczoltatás veszélye által fenyegetve, útra kelt, bátran keresztülhatolt a római császárság keleti tartományain s eljutott az örmény királyság központjaig. Menedékhelyet talált a maga és társnői számára Ararát vidékén, Vághársábád közelében, elhagyott gazdasági épületek falai között. Rábukkantak azonban az emberei Tiridát királynak, kit a római császár értesített a szökéséről. Tiridát, akkoron még a pogány vallás hive, maga elé vezetteté. Elbájolva szépsége által, megkísérlette a hizelgésnek s fenyegetésnek min-

*) Nève, l' Armenie chretienne, Louvain, 1886. — Brosset, Deux historicus armeniens, Kiracos et Oukhthanes, St. Pétersbourg, 1870. — Aucher atya örményországi szentek élete, 3-ik kötet, 5—55 l. — Leguien, Oriens christianus, I. 1386.

den nemét, hogy rábirja szenvedélyes szerelmének a viszonzására. Az ifjú hercegnő, Rhipszima, állhatatosan ellene szegült, kijelenté, hogy keresztény s Istennek oltalmába ajánlotta magát. Tiridát látván, hogy hiábavaló minden kísérlete, hallatlan kizságotásoknak vetette alá. Kiszaggatták nyelvét s elvégre levágták fejét. A keresztény hit vallásában szilárdúl megmaradt társnői is kinhalált szenvedtek. Szent Rhipszimáén kívül is csak egynek a neve maradt reánk, szent Kajaneé, ki a fiatal hercegnőt bátorította s támogatta szenvedéseinek közepette. Szent Rhipszima harminczhárom társnőjével együtt, szent Kajane néhány nappal később két más kereszténynő társaságában szenvedte a vértanú-halált. Az örmény nemzet kegyelettel őrizte meg e hőselkü nők emlékezetét. Összegyűjtötték ereklyéiket, s a keresztény hitre tért nemzet első főpapjai egyházi tiszteletet rendeltek emlékökre, a mely annyi sok századon át mind e mai napig fenmaradt.

Szent Rhipszima legendájával találkozunk már a legrégibb örmény történetírók egyikénél, Agathangelosnál s az ő munkája képezi forrását annak a görög leírásnak is, melyet a Bollandisták egy florenczi kézirat után felhasználtak. Stiling atya beható kritikának vetette alá a legendának egyes részleteit; nézeteit azonban nem irták teljesen alá a velencei tudós mechitharista atyák, a kik közzé tevén Agathangelos művének örmény szövegét, közrebocsátottak egy olasz fordítást is, Tommaseo bírálati észrevételeinek kíséretében. *)

Ám ha az elbeszélés minden egyes körülménye nem is tarthat számot a hitelességre, mindenesetre igen régi hagyománnyal állunk szemben, melyet már Világosító szent Gergely idejében elfogadtak s a melyről az ötödik században Khorenei Mózes is tanúságot tesz szent Rhipszima és társnői vértanúságának főbb mozzanatait egybefoglaló homiliájában. **) E szent vértanúk emlékezetét az örmény egyház a pünkösöd nyolczadára következő héten ünnepelte meg, szent Rhipszimáét külön a nyolczad utáni hétfőn, szent Kajaneét kedden (a görög egyház e vértanúk

*) Agathangeli historia, 1835. — Az örmény kiadás újra nyomtatott 1862-ben. — Storia di Agantangelo, Venezia, 1843.

**) Összes műveinek 1843: örmény kiadása, 297—325 l.

emlékének szeptember 29-ét, a latin egyház szept. 30-át szentelte.) Midőn Örményország szívében a nagy ecsmiá-dzini kolostort építették, kis távolságra egymástól két templomot is emeltek a harmadik század nő-vértanúinak Rhipszimának és Kajanének emlékezetére. Az Araráttal határos rónaságon ma is láthatók ezen épületeknek annyi század pusztító viharai után meglehetősen épességben fenmaradt romjai.

Szent Rhipszima legendája nagy népszerűsége emelkedett az örmény egyházban. Gomidas patriarkha már a hetedik század elején belőle merítette a Sárágán egyik figyelemreméltó himnusának anyagát s a XII-ik században IV. (Snorháli) Nerses magas röptű költeményekben dicsőítette a szent vértanúkat. Gomidas patriarkha, ugymond egy tizenharmadik századbéli örmény történetíró, kándzági Kirakos, »szép és fényes templomot emeltetett Rhipszimának, a szent vértanúnak tiszteletére. A régi, sötét templomban feltalálta szent ereklyéit. Nem tudván felnyitni az ereklyetartót, saját pecsétjét illesztette reá. A szent vértanúk emlékére betűsoros himnusokat is szerkesztett 'Krisztus szeretetének áldozatai' czimen, stb.« A Rhipszima és társnői ünnepének ezen első sárágánja, melyet Luigi Carrer olaszra is lefordított (Inno alle Ripsimiane cím alatt) harminczhat versszakból áll, az örmény abc. betűivel megjelölve. Ugyanazon eszmék ismétlődnek ugyan az egyes versszakokban s a hasonlatok és képek is azok, a melyekkel leggyakrabban találkozunk a régi egyházi költeményekben, de a kifejezéseknek annál gazdagabb változatossága tárul elénk. Álljon itt mutatóul két verszak:

»Szépségeteknek ragyogása megrészegette a királyokat s álmélgodással tölté el a hitetlen nemzeteket. Elragadtatva az Istennek szentelt szüzek szépsége által, az angyalok is együtt ünnepelték azt az emberekkel.

Ujra megnyilatkozott a teremő hatalom, ujra feltárlt az Isten által ültetett Éden; mert az életnek fája ujra elfoglalta helyét a paradicsomban, gyümölcsül adván nekünk a boldog Rhipszimát.«

Nerses patriarkha szent költeményeinek gyűjteményében *) három verset találunk, a melyek szent Rhipszima

*) 1830: velencei örmény kiadás, 568—475 l.

dicsőségét zengedezik. Az egyiket, az ó-örmény egyházi költészetnek egyik legszebb darabját, egész terjedelmében ide igtatjuk:

»Felruházva elbájoló szépséggel, te valál kiválasztva hatalmas, királyi családok kebeléből; te jövéi hozzánk, mint egy ajándoka Nyugat nemzeteknek, ó szép angyal, Rhipszima!

Te irányoztad lépteidet az egeknek utain, szemeidet mindenkoron az isteni törvényekre szegezve, s nagylelkűen lemondva önnön magadról, lemondva hazádnak dicsőségéről, ó szép angyal, Rhipszima!

Tiszta és bölcs szűz, méltó tárgya a tiszteletnek, te gyujtottad meg a hitnek fénylő szövétnekét annál a szent tűznél, melyet az Ige hozott a földre, ó szép angyal Rhipszima!

Tiszta szüzességed által te lettél jegyese a Hitvesnek, a testté lett Krisztusnak; te hivattál meg az égi lakomára, ó szép angyal, Rhipszima!

Te vagy a csillagos tollazatú ékes madár, elbájolója a szemeknek arany szálakkal, fejedén hármassal koronával, ó szép angyal, Rhipszima!

Te vagy a légnak téerein átröpülő galamb, a te nyugovóhelyed Noénak bárkája; te vagy a hű gólya, mely halált ad a kigyónak, ó szép angyal, Rhipszima!

Te daczoltál hősiezen a szenvedésekkel és a halállal az Atya örök Igéjének segítsége mellett, te töltötted be bátorsággal az áldozatnak kelyhét, ó szép angyal, Rhipszima!

Te merültél bele vérednek üdvadó fürdőjébe; hasonló vagy te a virágokban és gyümölcsökben gazdag almafához; a te menyasszonyi fátyolod a vértanúságnak dicsőséges bibora, ó szép angyal, Rhipszima!

Dr. Molnár Antal.

Oh az az „ángádsábur“-leves!

— Családi kép. —

— **A**z Istenért mi lelt téged édes Blankám, miért sirsz!?!
kérdé Róza barátnőjétől, kit amint ennek szobájába lépett, a pamlag vánkására borulva, hangos sirás közt talált.

— Oh az az ángádsábur-leves! mondá Blanka fuldokolva s még hangosabban kezdett sirni.

— Hahaha! — nevetett Róza. — Bocsáss meg édesem, önkénytelenül jött a nevetés ajkaimra! Te engem ellentétes érzelmekre ragadsz. Beléptemkor, keserves sirásodat hallva, majdnem magam is sirva fakadék, de szavaid nevetésre késztenek. Hogyan indíthatott meg annyira az ángádsábur-leves? Ha kis gyermek volnál, azt hinném, hogy a mamád nem adott kedved szerinti mennyiséget az ángádsábur-levesből; de így meg nem foghatom, hogy mi okból sirhatsz te ama leves miatt.

Blanka letörülve könnyeit, kéré barátnöjét, hogy foglaljon helyet mellette, aztán így kezdé:

— Ha meghallgatod az okot, a mely sirásra indított, bizonyára nem fogsz többé nevetni, hanem szánalom és részvét ébred szivedben, boldogtalan barátőd iránt.

— Boldogtalan? Ugyan hogy mondhatsz ilyet? A kinek oly férje van, ki semmi kifogás alá nem eshetik, az miként mondhatja magát boldogtalannak?

— A látszat gyakran csal Róza s hogy meggyőzzelek erről, ime halljad:

Te tudod, hogy szerelemből mentem férjhez, de megvallom, az a tudat is nagy vonzerőt gyakorolt reám, hogy férjem mellett én majd valódi urnő leendek. Diszes fogatom lesz, két gyönyörű lóval s amíg én kikocsikázom, addig a szakácsnő otthon készíti az ebédet; minden nagyobb társas összejövetelben részt veszek s magam is gyakran adok fényes estélyeket; ruháimat Párisból vagy legalább Bécsből készen hozatom stb. stb. És oh mennyire csalódtam!...

— De mond csak kedvesem! — szakitá félbe Róza — férjed mondta-e neked egybekeléstök előtt, hogy mindazon kényelmet és fényüzést megszerzi számodra?

— Férjem efféléről nem beszélt nekem, de én bizton hittem, hogy mellette minden vágyom teljesülni fog. Igen, mert hallottam, hogy az örmények nejei mily kényelemben élnek semmire sincs gondjuk; láttam, hogy azok viselik a legdivatosabb ruhákat. Azt hittem, hogy férjem sem

képez kivételt; hisz mint ügyvédnek szép jövedelme lehet. De mint mondám, csalódtam.

Menyegzőnk utáni napon férjem értésemre adá, hogy magamnak kell főznöm.

— Mily boldog vagyok a te birtokodban szeretett Blankám! — mondá, gyöngéden magához vonva engem — és mily gyönyör leend ezentúl az életem! Midőn naponta hazatérek az én drága, kis feleségem ölelő karjai fogadnak. Még az étel is jobban fog ízleni azon tudatban, hogy azt a te kezeckéid készítik. Te fogsz ám főzni galambom, mivel szakácsnőt nem tarthatunk, mert sokba kerül, a szolgáló meg oly ostoba, hogy elrontaná az ételeket. Tudod én még csak kezdő ügyvéd vagyok, jövedelmem nem nagy, azért csak egyszerű háztartást fogunk vinni. Oh de nem cserélek a leggazdagabb emberrel sem, mert bírok egy drága kincset, az én aranyos Blankámat!

Ezzel megcsókolva engem eltávozott.

— Szakácsnő, diszes fogat, szép lovak, divatos bécsi ruhák, fényes estélyek Isten veletek! mondám magamban.

— De Blanka, hisz ezek nélkül is boldog lehet egy nő, ha férjét igazán szereti, szólt közbe Róza.

— Hát épen magam is azért nem voltam e csalódás miatt rendkívül elkeseredve; mert úgy éreztem, hogy a szerelem mindent kárpótol. Aztán atyám házánál nemis voltam hozzá szokva a fényűzéshez, ennél fogva le is tudtam könnyen mondani ebbéli vágyaimról. A főzésben nem igen volt gyakorlottságom, de azért főztem derűre-borúra, egyben másban anyámtól kérve utasítást. Férjem, a séberli-leves kivételével, meg volt elégedve az általam készített étkekkel, de nem mult el egy vasárnap sem, hogy az ángádsábur-levest föl ne említette volna.

— Tudod Blanka páratlan jó leves az ángádsábur, így szólt egyszer.

Máskor meg:

— Oh ángádsábur! mikor jön el a te országod?

Máskor ismét:

— Én nem tudok megbarátkozni a séberli-levesssel, az én kedvencz levesem az ángádsábur.

Legtöbbször pedig ezt mondá:

— Szegény megboldogult anyám minden vasárnap ángádsábur-levest főzött! Midőn aztán tanulmányaim végett távol kellett lennem a kedves otthontól, annyiszor írta nekem: »Tudom fiam, hogy szeretnél egy kis jóízű ángádsábur-levest enni; de csak jere haza a vakációra, majd lesz itthon részed belőle.«

Már egészen idegessé váltam az ángádsábur hallatára, már borzadtam a vasárnapoktól, hogy újra és újra fogom hallani, különböző variációkban, az ángádsábur-levest dicsőíteni.

— És ugy-e készítettél gyakran ilyet tudván, hogy férjednek kedvencz étele? kérdé Róza.

— Nem.

— Miért nem?

— Mert nem tudom, hogyan készül, minthogy ez örömeny eledel. Megtanulhattam volna ugyan, de nem tettem, mert végtelenül boszantó rám nézve, hogy férjem a gyomrát annyira szereti. Aztán férjem sem tette meg ám a kedvemért, hogy megvegyen nekem egy divatos felöltőt, melyet egyik divat-üzlet kirakatában láttam; pedig előtte többször nyilvánítám, hogy mennyire szeretnék egy olyant sajátomnak tudni.

Róza újra közbe akart szólni, de Blanka nem engedé.

— Bocsáss meg édesem — mondá — ha arra kérék, hogy hagyd akkorra megjegyzéseidet, ha már bevégeztem mondanivalómat.

Aztán ekkép folytatá:

Ma kitört a vihar. Az ebéd kész; asztalhoz ülünk, férjem tányérjába levest merek; kezébe veszi a kanalat, fölkavarja a levest, aztán úgy az asztalhoz csapja a kanalat, hogy az messze szökik s székét dühösen hátra lökve, felugrik az asztaltól.

— Mi volt ez János? kérdém ijedten.

— Az, hogy te rossz vagy Blanka! — mondá haraggal. — Már nyakig vagyok ezzel a divatos séberli-levessel. Másfél éve, hogy elvettelek s ez idő alatt egyszer sem készítettél a kedvemért ángádsábur-levest! Megyek a nagynémhez ebédelni!

S ezzel kalapját véve, elrohant.

Én a legkellemetlenebb érzések hatása alatt darabig, mintegy megmerevedve ültem az asztalnál, aztán erőt vett rajtam a fájdalom s ide jöttem kis szobámba, kisirni magamat.

Mond hát, nem vagyok-e boldogtalan én, a kit férje egy levesért képes ennyire megsérteni? Ő engem nem szeret, ő csak a gyomrát szereti! végzé Blanka és újra meg-eredtek könnyei.

— Nincs igazod Blanka — szólta Róza. — Férjed nem ingyencz, ő szeret téged s hidd el olyat nem kívánna tőled, melyhez nagy áldozatod árán juthatna; de az ángádsábur-levest kevés fáradsággal előállíthatni. Hidd el, hogy az bántja őt, hogy te másfél év óta egyszer sem tetted kedvét, hogy az ő kedvencz levesét készítetted volna, ellenkezőleg mintegy boszantásból, az általa nem kedvelt séberli-levessel állottál elő gyakran. Pedig bizony a szegény férjek megérdemlik, hogy bár ily csekélységben kedvöket tegyük; hisz ők mennyit futnak fáradnak, hogy a mindennapit megszerezzhessék. Inkább áll az, hogy te nem szereted őt, mert ha szeretnéd, úgy ellesnéd a gondolatát is.

— És ő vajjon teljesíté-e kívánságomat, megvette-e a felöltőt? mondá Blanka.

— Ugyan Blanka, hogy mondhatsz ilyet?! Hát ő nem előbb fejezte-e ki előtted ohaját az ángádsábur-levest illetőleg? Aztán egy felöltő megszerzése már valóban áldozat, mert 40--50 forintot kell kiadni érte, de az ángádsábur készítése nem kerül ám sokba. Ha te ily csekélységben kedvét nem teszed, hogyan kívánhatod, hogy ő a nagyban tegye kedvedet?

Tudod mit Blanka, tedd jóvá hibádat!

— Hát valóban engem tartasz hibásnak?

— Természetesen!

— Hát férjem mai magaviselete?

— Hja kedvesem! elég hosszú ideig türtöztette magát.

Nos tehát megteszed-e kérésemet, hogy jóvá tedd hibádat?

Blanka darabig gondolkozott, aztán sóhajtva szólta:

— A szegény asszonyok osztályrésze, hogy a férjek szeszélyeinek hódoljanak s minden kívánságukat parancsnak tekintsék!

— És gyakran — ha lehetséges — még papucs-hő sökké is kiképezzék őket, mondá Róza tréfásan.

Aztán újra kérte Blankát, hogy hibáját tegye jóvá.

— De miként, ha nem tudom elkészíteni azt a furcsa levest?

— Azt bizd reám. Eljövök holnap és megtanítalak reá. Azt tudod nemde, hogy e levesnél a churut a főkel-lék? Én arra is megtanítalak, hogy miként kell a savanyú tejet meggyűjteni s ha megérett, hogyan kell petrezselyem levéllel megfőzni, hogy churut válják belőle. De erről majd máskor, mert ez évben már ugyis elkéstél vele, minthogy nyáron van ennek az ideje. Addig kölcsönzők én neked néhány darab churutot, hogy többször készithess ángádsáburt.

— Hogyan te érted a churut főzését? — kérde Blanka bámulva — hisz te nem vagy örmény.

— Nő még a férjem sem az. De ez nem akadályoz abban, hogy ne szeretnök az ángádsábur-levest. Én még kis leányka voltam, anyám beteg volt, étvágyhiányban szenvedett. Egyszer egy jó örmény szomszédnő hozott egy csésze ángádsábur-levest s biztatta anyámat, hogy izlelje meg. És anyám ezt oly jónak találta — az étvágya is megjött tőle — hogy azóta egy évben sem maradt el a háznál a churutfőzés.

Blanka nagy bámulattal hallgatta barátnőjét; végre aztán megadta magát és ráállott az ángádsábur készítésének megtanulására.

Róza még sok jó tanácsot adott neki, hogy miként viselje magát a mai eset után férjével szemben, aztán távozott.

*

Következő napon ángádsábur-leves párolgott az asztalon.

Blanka szelid, nyájas hangon — miként barátnője tanácsolta — ebédhez szólítá férjét, aztán mindkettőjük tányérjába levest tett.

A férj kezébe véve kanalát fölkarará a levest s a mint kellemesen meglepetve meggyőződött, hogy az ő kedvencz leve-se párolog tányérán, arcza földerült s megfogva neje kezét, meghatottan így szólt:

— Drága kis feleségem! megtudsz-e bocsátani tegnapi viselkedésemért? Lásd nem annyira e leves utáni vágy bántott engem, mint inkább az, hogy te édes Blankám nem akarád a kedvemet tenni. Azt hittem, hogy tán nemis szeret engem az én egyetlen boldogságom, mert úgy gondolám, hogy akit szeretünk, azért mindenre készek vagyunk. Egy leves elkészítését pedig nem tartám oly nagy áldozatnak. De már látom, hogy rosszul vélekedtem felőled, mert te a legjobb asszony vagy a világon!

Aztán megcsókolva neje kezét, jóízűen szürcsölgeté az ángásábur-levest.

Blanka szép szemeit bájosan függeszté férjére s mondá:

— Nagyon örvendek, hogy meg vagy velem elégedve! Édesen folyt tovább a társalgás a kibékült házasságok közt. Ebéd végeztével a férj melegen megölelve s megcsókolva nejét e szavakkal távozott:

— Mennem kell angyalom, mert sürgős elintézni valóm van. Blanka szívét olyan jól eső érzés járta át; férje gyöngédsége nagyon meghatotta. Föltette magában, hogy ezután mindenben kedvét fogja keresni.

Kis idő múlva Róza toppant be a szobába.

— Ablakomból láttam férjedet távozni; ide szaladtam, hogy az eredményről értesüljek, mondá.

— Az eredmény az, édes Rózám, hogy férjem ép oly szeretetreméltó volt ma, mint a minő ellenszenves tegnap és én elhatároztam, hogy többé nem adok okot a kellemetlenségre s ezután minden vasárnap ángásábur-levest produkálok. Fogadd hálás köszönetemet, hogy megtanítottál e leves készítésére, de különösen jó tanácsaidért, melyeket követni fogok mindig. Így beszélt Blanka, melegen megszorítva barátnője kezét.

— Én pedig végtelenül örvendek annak, hogy a sötét fellegek háttérbe vonultak s egeden kisütött a boldogság napja. Boldogit az öntudat, hogy ezt az én közreműködésem okozta.

E szavakat mosolyogva mondá Róza.

Ekkor egy fiú lépett a szobába, egy nagy csomagot czipelve magával.

Ezt a nagysád részére küldték — mondá Blankához fordulva — letehetem-e ide az asztalra?

E szavak után a csomagot asztalra helyezve gyorsan távozott.

Blanka felbontá a csomagot s örömeiben majdnem felsikoltott a csinos, divatos felöltő és a kalap láttára, melyeket a csomag tartalmazott.

— Oh kedves drága férjem, mily nagy örömet szerezteél nekem! szólt elragadtatva. Aztán barátnője nyakába borulva össze-vissza csókolá ezt.

Mivel rójjam le hálámat irántad édes jó Rózám? kérde.

— Ne hálálkodj kedvesem, mert a mit tettem, az baráti kötelességem volt. Különben az az édes jóleső érzés, mely lelkemet eltölti azon tudatban, hogy örömed megszerzésében nekem is részem van, elég jutalom nekem. Most pedig — miután az eredménnyel tökéletesen meg vagyok elégedve — távozom, mert dolgaim várnak otthon. Isten veled!

E szavakkal Róza magára hagyta, az örömtől ragyogó arcú Blankát.

Ez magára vette a felöltőt, föltette a kalapot és a tükrök elé állva tetszelgett önmagának.

A férj pedig hazatérve, nesztelenül benyitott a szobába s az ajtónál megállva gyönyörködve szemlélte nejét, aki magában ezt gondolta:

— Oh az az ángádsábur-leves, bizony kitűnő, jó leves!...

Kritsa Klára.

»Szegény asszony!«

Karácsony éjszakája volt. Minden buzgó hívő örömmel sietett a szentegyházba. A templom fényesen volt felékesítve. A csillárok égtek; minden egyes kép előtt égő gyertya, melyek úgy fénylettek, mint egy-egy éjjeli csillag. Az énekek gyönyörű dallamai minden lélek számára szárnyakat készítettek. Különösen, sárágánink, atyáink

ezen szent hymnusai mindnyájunkat mintegy aranyszálakkal kapcsoltak ahhoz, ami isteni. Elkezdették a »Phárok i párczunsz«-t (»Dicsőség a magasságban...«) énekelni. Mindenütt és minden kézben égő viaszgyertya... és midőn az ének ezen szavai is elhangzottak: »Jév orhnuthiun khiéz i párczunész« («És dicsőség neked a magasságban») — egy vén asszony mellettem ezt suttopta: »Szegény asszony!«... Erre egy történet jutott eszembe.

*

Áuguszt hó egyik napján ...i állomásnál kiszállottunk. Melegen sütött a nap. Alig nyitottuk ki nap-ernyőinket, midőn egyik harmadosztályú kocsiból egy nő szállott ki; ruhája rongyos, csipője ocska, arcza sovány, színtelen; mély, közönyös tekintetében a fájdalma okcéánja, ábrázatján kétségbeesés. Karjai egy csecsemő gyermeket öleltek, kinek födetlen fejceskéje anyja vállára hajlott. Gondatlan anya? Nem volt mit tegyen annak fejére. Közönyösen járt a sokaság között; senki sem tudta, hogy mit keres és hová megy. Habár nem törődünk vele, de azért nyomorult állapota befolyást gyakorolt mi reánk és fájdalma a nézők szíveiben is részvétet keltett. Most éreztem az életben első ízben azt, hogy az ember elviselheti keblében a mások fájdalmaikat. Azután is többször ismétlődött a nyomor e képe képzeletemben.

Egy vasárnap, a mint anyámmal beszélgetvè templomba mentünk, szűk utczába léptünk. Hirtelen gyermek sirást hallottunk; figyelmünket és szemeinket arrafelé fordítottuk. Szegényes ház volt; az ablak előtt szomorú nő ült. Megismertem. Az áugusztus havában látott asszony volt. Erre képzeletemben ismét megújult a nyomor képe. — Vannak dolgok, melyek maradandó nyomokat hagynak hátra elménkben. Beh jó lenne, ha némely dolgokat elfelejthetnénk!

Az nap anyám egy asszonyt fogadott a házhoz: az élő napilapot; e lap nem olvasásra, hanem hallásra való; ebben sok iratlan dolgot lehet felfedezni. Ezen asszony jól ismerte a helységet és vidéket. Tudta mindenkinek életkö-rülményeit, még a családi titkok sem voltak előtte elrejtve. Habár már élemedett asszony volt, azért bámulatos emlékező tehetséggel birt. Jól emlékezett a helység félszázados

történelmére. Megkérdeztem, hogy mit tud az ...i utczában fekvő házacsokról. Erre egyet sóhajtva azt mondá, hogy férj és nő tisztességes és vagyonos szülők gyermekei voltak; de Gárábed ághát egymásután több szerencsétlenség érte, miért teljesen tönkre ment; elvesztette nemcsak az ő vagyonát, hanem még nejének szép hozományát is. Végre a búbanat felemésztette testi erejét, elhalt és nagy nyomorban hagyta nejét egyetlen kis fiával Eruánt-tal. Nejétől, Záruhi asszonytól a hitelezők mindent elvettek. Kítették házából is; így költözött mostani nyomorúságos viskójába. A világban élt, de a világgal minden érintkezést megszüntetett. Még szomszédai se látogák meg. Pedig nem volt rossz asszony, csak szegény volt. Férje halála után a házipap is csak egyszer ment el hozzája, hogy a temetési költséget felvegye. Végre egy szomszédja azt tanácsolta neki, hogy forduljon a patriarkhához segélyért... Onnan jött a mondott áugasztusi napon. Sürgés-forgás volt a patriarkhai épületben; papokkal, vártábedek- és püspökökkel találkozott. Egyházi gyűlés volt. Közeledett az ajtóhoz; de meggondolkodott, visszatért és a szentegyházba ment. Nem volt bátorsága az emberektől kérni: Istenhez folyamodott. Buzgó szívvel közeledett a Szüz-anya képéhez. Mily boldog anya! Egyszülött Fia, ölében. A kis Jézus kövér lábait és kezeit bársony földi, szeméből isteni láng fénylett, fejét dicsfény környezi. Oh mennyi boldogság e papiron! Itt nincs fájdalom, nincs könnyhullatás, nincs szegénység. Szívesen átváltozott volna Záruhi is képpé, hogy a festékek közt ő is ölelhessen egyetlen magzatját. Sokáig nézte a szép képet — azalatt fájdalmait ellefejtette — azután szomorúan haza ment.

Beáliottak a decemberi hideg napok; a rongyos házfedelen át a hó és eső beesett; tüzelőfája nem volt. A kenyér is elfogyott. Beteg fia ágyban feküdt. Ünnepnap volt. A szomszédban vigság és ő álmatlanul virraszt a hideg szobában szenvedő gyermeke mellett. De csak még egyet mozdult a beteg — és behunyta szemeit örökre. Magukkal vitték az angyalok Eruántot.

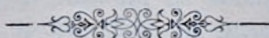
Karácsony éjszakáján Záruhi is templomba ment. Nem zugolódott az isteni Gondviselés ellen, hanem megnyugodva

az Ég intézkedésében így imádkozott: »Legyen meg a Te akaratod, ... add meg nekünk a mindennapi kenyerünket.« — Az Úr szolgálja a szent misét bevégezte és a sokaság kitódult a templomból. Záruhi, a szegény asszony épen egy jószívű ember mellett haladt, ki megkönyörült rajta, magához vitte, meleg új ruhába öltöztette, mindennel ellátta — és megígérte, hogy gondoskodik róla. »A mig élsz — így szólott — szükségét nem fogsz szenvedni!«

Az angyalok kara pedig tovább énekelt: ... »És békeség a földön a jóakarató embereknek.«

Az „Árevelkh“ után eredeti örményből

Szongott Kristóf.

Örmény népirodalom.

— Mesék. —

Az örmény irodalom — mely iránt méltó figyelmet tanusítanak az európai írók, kik annak tudományos értékét hangyaszorgalommal dolgozzák fel — gazdag törzset diszitő terebélyes ágak hajtásain teremtek a népirodalom gyümölcsei: a mesék, dalok s mondák.

A bécsi mechithárista atyák »Hántesz Ámszoreáh« »(Havi Szemle)« czimű lapja, melyből meritem jelen dolgozatom számára az anyagot, azt mondja, hogy van a párizsi könyvtárban — 125 szám alatt — egy 1615-ből való kézirat, mely 168 mesét foglal magában; ebből fordított le a párizsi akadémia jeles tagja: Saint Martin 45 mesét francziára és magyarázatokkal kísérve 1825-ben adott ki. Már 1668-ban jelent meg Amsterdamban »A roka könyve« czím alatt egy örmény mesegyűjtemény; a második a marseillei nyomdából került ki 1683-ban, a harmadikat 1689-ben nyomtatták Ecsmiádzinben.

Hogy kik kezdték a nép ajkán élő s szájról szájra áthagyományozott meséket összegyűjteni s írásba foglalni, meghatározni nem lehet. Annyit azonban tudunk, hogy már Koss Mechithár, irodalmunk ezen kimagasló alakja, ki a XII. században élt, »Mesék könyve« czím alatt olyan derék munkát hagyott hátra, mely valamint irálya, úgy tartalmánál fogva is az örmény irodalom legjelesebb ter-

mékei közé tartozik. Továbbá bizonyos az is, hogy Nagy Vártán, ki a XIII. század második felében Ciliciában élt, egy nagy kézirati művel ajándékozta meg az utókort, mely 144 mesét tartalmaz.

Az elmondottakból látjuk azt, hogy az örmény népirodalom ezen ága rég idő óta állott művelés alatt; és ki kétkedhetik azon, hogy az utódok, időnként — kisebb-nagyobb ügybuzgalommal — folytatták az ősök áldásos munkáját és tovább művelték e tért.

E népirodalmi termékekből bemutatok jelen alkalommal négy örmény mesét magyar fordításban.

*

Bizonyos özvegy asszonynak csak egy fia volt. Okatlan szeretete, melyet gyermeke iránt tanusított, fátyolt vont szemei elejébe; nem látta, nem akarta észrevenni gyermekének csintetteit. Bár meg sem dorgálta akkor, midőn az büntetést érdemelt volna. »A mi csalán, csip az korán.« Már gyermek korában kezdett egyet-mást lopogatni, mely rossz hajlam annyira növekedett benne, hogy mint serdülő ifjú egy rabló csapatnak lett vezére. De nem sokáig folytathatta gonosz tetteinek sorát, mert elfogatott s bítófára ítéltett. Mikor a vesztőhelyre érkezett, így szólott:

— Anyámmal szeretnék beszélni.

Elővezettetett. Feléje hajolt, mintha sugni akarna valamit fülébe — és leharapta azt. A néző közönség megbotránkozott. De ő ezeket mondotta: «Megérdemelte. A szülők kötelessége gyermekeik jó neveléséről gondoskodni; az én anyám kötelességét elhanyagolta és engedte, hogy a rossz hajlamok bennem kifejlődhessenek. Ha mindjárt az első alkalommal szigorúan lépett volna fel és ismétlés esetében jól elvert volna. . . most nem állanék e gyalázatos helyen. Anyám volt oka annak, hogy ide kerültem. Gyermekek irtózzatok eljárásomtól! Szülők! ne kövessétek szerencsétlen anyámat az elnéző engedékenységben. . . És most bakók! végezzetek velem. . . .»

*

A bágdádi kalifa kíséretével útra kelt. Nemsokára lát egy öregot, ki pálmafát ültetett. Bámulva néz a munkás öregre s így szól hozzája:

— Ugyan miért fáradsz? Hisz fád még csak 40 év múlva fog teremni gyümölcsöt; magad pedig ma élsz és holnap már meghalatsz.

— Kegyelmes uram! — felelt az öreg — ezeket a fákat más ültette és én élvezem gyümölcsöiket; hadd ültessenek én is az utódok számára.

Az uralkodó 100 arannyal jutalmazta meg a hasznos embert, mire ez hangosan mondott hálát Istennek.

— Miért hálálkodol e csekély jutalomért oly nagyon?

— Hogyne hálálkodnék, mikor látom, hogy fám, melyről az unokák csak 40 esztendő múlva fognak érett gyümölcsöt szedhetni, — már ma, az ültetés első napján hullatott drága gyümölcsöket markomba.

Ekkor az uralkodó még 100 aranyat adott neki; mire az öreg még buzgóbban kezdett hálálkodni.

— Hát ez már megint mire való? kérdé ismét a fejedelem.

— Oh uram — felelé az aggastyán — minden fa tulajdonosának évenként csak egyszer hoz gyümölcsöt, s én az enyémről már kétszer szedek — egy nap alatt. Tehát hogyne hálálkodnék?

E feleletre az uralkodó megölelte az öreget s fölkérte, hogy tanítsa meg az ő gyermekeit is hasonló bölcseségre.

*

Egykor bizonyos fejedelem a következő kérdést intézte bölcs tanácsnokához:

— Miben bizhatik az ember szilárdúl?

A kérdezett így felelt:

— Mindenben, csak embertársában nem.

— Hogyan? — kérdé a fejedelem.

Mire a bölcs a következő történetkét beszélte el:

— Az út szélén lévő kútba esik be ugyanazon nap egy majom, egy tigris, egy kígyó és egy ember, ki mesterségére nézve ötvös volt. Nem sok idő múlva arra feljő egy ember s meglátja a nyomorultakat a kútban. Gondolkodóba esett és elhatározta, hogy kiszabadítja őket. Azért hosszú kötelet ereszt be a kútba s egyenként kihuzza a három állatot. Már leeresztette a kötelet, hogy az embert

is kihuzza, midőn így szólottak hozzája a kiszabadított állatok:

— Ne huzd ki, mert rossz ember; ez jóságodért majd rosszal fizet.

De ő nem hallgatott rájuk s kiszabadítá embertársát is.

Valamint a három állat, ugy az ember is előbb szives köszönetet mondott a jótevőnek, azután kérték, hogy ha majd arra felé jár, hol tartozkodási helyük van, keresse fel őket, mert ki szeretnék fizetni tartozásaikat; aztán — eltávoztak.

Sok idő múlva útra kel a jószívű ember azon elhatározással, hogy fölkeresi azokat, melyekkel ő egykor jót tett. Először is a majommal találkozott, mely így köszönté őt:

— Légy üdvöz szabadítóm! és megvendégelte gyümölcscsel.

Aztán a tigris jött vele szembe, mely szabadítójának hálából több arany meg gyöngydarabot adott.

Erre ő így szólott magában:

— Ha az állat sem felejtkezik meg a vett jóról, akkor az ember bizonyára még nagyobb mértékben gyakorolja a háladatosság erényét . . és elment az ötvöshez. Egyről-másról beszélgetnek, aztán átadja aranyát és gyöngyét a házigazdának, hogy tegye ezeket pénzzé. Az ötvös tudta, hogy e tárgyak egykor a fejedelmi kincstár díszét képezték; azért azokkal a fejedelmi udvarba futott. Nagy jutalmat remélt.

A fejedelem elfogató az ötvös vendégét, a képzelt tolvajt, elverette jól és aztán börtönbe vettette. Az utasnak itt rögtön eszébe jutott az állatok mondása. »Ha ki nem szabadítom, most nem lenne árulóm.«

De váratlanul meglátogatja a kigyó s bátoritván őt mondá — vedd e zöld lapút; én megyek és megharapom a fejedelem leányát. Senki sem fogja tudni meggyógyítani; csak ezen lapú, mit most adtam át neked, mentheti meg a haláltól.

A megsebzett leány már a végperczekben volt, midőn értésére esett a fejedelemnek, hogy a fogságban sinlődők közt van egy ember, ki készséggel vállalkozik arra, hogy leányát meggyógyítsa. Előhozott. És ime! alig tette a

lapút a sebre, a betegség megfordult. Nehány nap mulva teljesen meggyógyult a leány.

A fejedelem — hálából — neki adta leányát feleségül. De a vő nem állhatta ki, hogy el ne beszélje egykori árulójának fekete hálátlanságát; miért is a haragra lobbant fejedelem elfogadta az ötvöst és azt parancsolta, hogy foszszak meg életétől.

*

Egy özvegynek tiz fejős kecskéje volt; ezeket egyetlen fia őrizte.

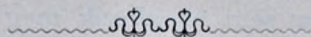
— Miért elegyit anyám az eladásra szánt tejbe vizet?

— Kissé szaporitom jövedelmünket. Másnap a fiú újra kihajtja a kecskéket. De megered a záporosó; a viz pataként folyt a mezőn. Eső után csak egyedül ment haza.

— Hát a kecskék? kérdé az anya.

— A sok viz, melylyel tejünket szaporitád, s a vevőket megcsalád, kiáradt medréből s kecskéinket magával ragadta.

Fáraó Simon.

„Az örmény“-ből. *)

Afgánistán Vártán belépő dala.

(A második felvonásban.)

Magyarabbak a magyarnál,
Szamosujvártt a Szamosnál,

Mi vagyunk!

A templomban és a boltban,

A szivünk magyarul dobban:

Halálig!

Ilyen csendes, s ilyen hű

Generáció

Voltunk, vagyunk és leszünk:

Örmény náczió!

Soha nem zúgolódunk,

Jól van tartva a gyomrunk!

Ételeink,

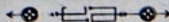
Nagy kincseink:

*) Lapunk munkatársának, Aradon már négy szerzősülte házak előtt adott „Az örmény“ című darabjából való ezen érdekes mutatvány. Szerk.

Dáláuzi,
Pêthádzkhênis,
Ujját szopja
A püspök is,
Ha eszi!
Dáktákhálva
S a páchláva,
Olyan mint egy
Édes dáma:
Csupa méz!
Angádsábur,
Hát a jámesz!
E nélkül az
Élet kámpecz
S mit sem ér!
Buzsenyicza,
Szűz herísza!
Ah! a szívem
Is felissza!
Olyan jó!
Ablemámá,
Bőjti máchoch,
Ha ezt eszed
— Bár haldokolj —
Ujra élsz!
Kaczzenjammer
Hogyha bánt,
A churutot
Csak azt kivánd
S mentve vagy!
Ármenopoliszban
Már ez mindig így van!
Mert böles politika
A gásztronomía!
S hozzá — ráti bumm!
Nem kell Erzerum!
Haj! Mert:
Magyarabbak a magyarnál:
Mi vagyunk!
S a templomban és a boltban
A szívünk magyarul dobban:
Halálíg!
Ilyen csendes, ilyen hű
Generáció,
Csak egyedül mi vagyunk:
Örmény náczió.

Törös Tivadar.

Második Artáses.

II. *)

A megnépesült honnak áldott keblén széttekintvén önérzetes örömmel nézi Artáses az áldásnak ellátatlan bőségét; de az örömet a méreg cseppje keseríté meg. Idősbik fia-, Ártávázdnak — ki ellent nem tudván állani a nagyravágyás részegítő csábjainak, jeles tehetségeivel a gonosznak állott szolgálatában — homlokát a cselszövény bűne bélyegzi. Nehezen sziveli, hogy atyja után nem ő az első személy az országban. A derék Árkám az, kire figyelmét szegezte. Épen ami ellen amannak egész multja a legünnepélyesebben tiltakozott: azon sötét váddal kezdé terhelni, hogy atyja ellen a főhatalomra törekszik. Az odavetett rágalomnak sikerült a királyt tévútra vezetni s a viszonyt a leghivebb ember irányában nem a legmelegebbé tenni. Egy alkalommal a vádoltnak kir. udvarszerű lakában ritka vendég jelenik meg; van sürgés-forgás, készülődés a lakomára. Az agg Árkámnak felvillanyozta kedélyét, hogy a királyt fiaival együtt vendégeinek mondhatja. A népes termekben tompa suttogás van. A rágalom galád kigyója ezt sziszegi, hogy itt a kir. családra tervszerű nehéz pillanat vár. A koholmány szájról szájra teszi meg körútját s a király cseltől tartván, eltávozott. — A helyzeten amaz izgató ember uralkodik, ő és fivérei a gazdának megöszült, becsületes fejét nagyított vádakkal kezdék szidalmazni és a személyes kiméletről megfeledkezve szakállát ragadják meg s alacsony bántalmakkal illeték. Győzött a nemtelen szenvedély s Ártávázd Árkámnak fontos állásába helyeztetik. Ezzel meg nem elégedve még javaira is áhítozik. Szánandó az ember az elnemtelenedésben! Mazsán a második fivér fegyveres erővel a sértett férfiúnak náhicseváni birtokai fölprédálására kültetik. A cél fényesen sikerül. Jó ideig misem hallatszott ez ügyről s a derék ember feledségben kuczorog. Két év elteltével a király — ki oly nagyon bizott fia szavainak hitelességében — s a dolgokat történni

*) L. »Armenia« 1890. évfolyam 370 l.

hagyta, az elkobzott javak visszaadásával azt látszott jelezni, hogy el nem ismeri azokat, miket a kir. tekintély büvével takarozva tesznek. De eme fényesebb nap nem sokára sötét éjre változott. A gonosz Ártávázd személyével és érdekével a kir. ház közérdekét azonosítván vasujjal mutat egy — az öreg Árász éjszaki népes térein tömör falvakkal behintett fényes pontot, amely kellemeinek hatalmával oly csábító színekben pislogat az élvsovár felé. E gazdag vidéket s az ipar által jólétnek örvendő lakóit jól ismerték India, Ibéria, Persia és Rómának ügyekvő fiai, kiket az ott uralgó kereskedelmi zajos életforgalom sűrű csoportokban vonzott magához. Erre fájt az ő ragadozó foga s mint barangoló fergeteg csapatait a védtelen birlalónak náchiseváni s fönjelzett birtokába tereltette s azt el is sajátította.

Árkám és fiai ezideig türelmes bevárás mellett tétlen szemléelői voltak az eseményeknek; most cselekvő életre ébredve fegyvert ragadnak. Amaz gyilkos ellenszenvvel rohan rájuk s a Muráczián család emez ága, a jótéteményben utólérhetlen I. Tigrán háikházi uralkodó által őseiknek a legyőzött Astyages sarjának adományozott szabad földön Árkámmal együtt a vérfürdő áldozatai lettek. A családnak menekülő néhány jelentéktelenebb tagja az udvarnál szives fogadtatásra talál; mert a király sehogy sem feledhette, hogy neki Árkám irányában kötelességei vannak s ezek iránti rokonszenvvel adózott az elvérzett férfiúnak emlékére.*)

Ártávázd kívánatai teljesültek; terem már elég gazdag kalász számára s mégis munkájával be nem érve erősségeket, palotákat s még egy kastélyt is épített Márágherd néven. Mindezekre az idegen vagyon neki szabad tért engedett.

Nó de félre már a szomorú képpel.

Markovich Jakob.

*) E nemes fajnak utódait Válársáces király satrapai, a család fejét pedig az országban második rangra emelte. Méd (őrm. »már«) eredetüknél fogva murácziaknak nevezettek s a család fő mint Árkám is »Murácziak ura.«

Az örményországi keresztények.

A párizsi »Union Franco-Rous« című lap a közlött cím alatt a következőket írja:

Örményországban a mahomedánok által előidézett mozgalom nyughatatlanságot okozhat Európának. Két örmény és három görög püspök Konstantinápolyból kiüzetett. Az elfogatások folytattatnak; a foglyokat kiozzák, hogy veszélyes vallomásokat csikarjanak ki tőlük. Újabb hírek szerint a baj még inkább növekszik és rettenetes a helyzet, mely Örményország keresztény lakóira nehezedik. Az összeütközések hovatovább sokasódnak, az események egymást követik és a helyzet napról napra nemcsak nehezedik, de sőt veszélyessé kezd lenni.

Nincs kétség abban, hogy Franciaország nem viseltetik rossz indulattal Törökország iránt; rokonszenvének a magas porta kormánya iránt fényes jeleit adta. Mondhatni, hogy Franciaország hagyományos politikájának egyik részét képezi: jóindulat Törökország iránt. Következőleg ez is egy fontos ok arra, hogy Törökország ne legyen közömbös egy olyan országból jövő figyelmeztetés iránt, mely századok óta mindig barátja volt.

A berlini kongresszus alatt Európa kezébe vette az örményországi keresztények panaszát, biztonságuk érdekében feltételeket szabott és azokat erkölcsi védelme alá vette. Még nem rég ideje annak, hogy a párizsi és londoni örmények egy igen szivreható folyamodványt nyújtottak át külügyminiszterünknek, melyben elpanaszolták, hogy szerencsétlen honfitársaik Örményországban milyen elnyomtatás alatt nyögnek és kérték, hogy lépjenek közbe azon hatalmak, melyek a berlini szerződést aláírták. Európának nem szabad füleit bedugni ezen sóhajtásokkal szemben. Ha nem is lenne politikai kötelessége, akkor is a humanismus tenné kötelességévé a közbelépést. Lapunk, mely a nemzetközi igazság eszméinek szolgálatában áll — a nélkül, hogy titkos szlávophil szándéklattal birna — képes-e hallgatagon egyszerűen tudomásul venni azokat az izgató híreket, melyeket a táviró Kársz és Erzerumból hoz?

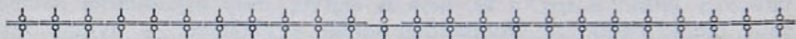

Nem kell russophileknek lennünk, hogy boszankódjunk és felkiáltjunk az elkövetett gonoszságok miatt, különösen midőn látjuk, hogy a lelkiismeret szava és egy elnyomott nemzet függetlensége tekintetbe se vétetik.

... A szultán örmény alattvalóinak biztonsága, vagyona, istenitisztelete veszélyeztetve van. A berlini szerződésnek azon része, mely az örményekről szól, nincs végrehajtva. Rend és törvény megzavarva és a vagyonbiztonság száműzve.

Ideje, hogy Európa szükséges figyelmeztetéseket intézzen ahhoz, a kit illet.

Sz. K.

Kisebb közlemények.

A Martinuzzi-vár (a mai szamosújvári fegyintézeti épület) tizenhatodik századbeli történetének egyik legsötétebb lapjára vett szomorú világosságot azon értekezés, melyet dr. Szádeczky Lajos, a magyar akadémia levelező tagja, olvasott föl az akadémia egyik közelebbi osztályülésében e cím alatt: »Kovacsóczy Farkasról a Báthoryak cancellárjáról, (1574—1594).« E fölolvadás első része egy nagyobb munkának, melyet a szerző a Kovacsóczyak történetéről s az erdélyi fejedelmi cancelláriáról ír. A most fölolvastott részben, eleven szinnek ecseteli Báthory Boldizsárnak és Kovacsóczy Farkasnak, az ellenzék vezérferfiainak, a fejedelem (Báthory Zsigmond) parancsára, Szamosújvárt 1594 évi szeptember 11-én éjjeli 10 és 11 óra közt történt megöletését. Értekező előadása szerint e kegyetlen politikai gyilkosság következőleg ment végbe: A szerencsétlen Báthory Boldizsárné ugyanis az említett év szept. 11-én (vasárnap) reggel a szamosújvári várból eltávolíttatván, és pedig azon czim alatt, hogy kegyelmet kérjen Zsigmondnál férjeért — a szamosújvári várkapitány, Ravazdi György belépett a magára maradt Boldizsárhoz, s kijelenté neki, hogy a fejedelemtől parancsa érkezett őt megöletni. Boldizsár fájdalommalma kitörésében kemény szavakra fakadt, unokaöcscse, a fejedelem hálátlansága miatt; de Ravazdi nem akarván őt végig hallgatni, röviden kijelenté, hogy készüljön a halálra! Boldizsár ekkor kérésre fordítá a dolgot; kétségbe vonta a fejedelem parancsának hitelességét, azt állítván, hogy azt az ő ellenségei titokban irták, s kérte a várnagyot, várja meg, míg ő a fejedelemnek ír s arra válasz érkezik; emlékezzék vissza, úgy mond Gálfy esetére, kinek részére, midőn két év előtt Huszton lefejeztetett, egy óra mulva kegyelem érkezett. Erre Ravazdi — nevéhez méltóan — ra-

vaszásghoz folyamodott. Szinleg beleegyezett foglya kérésébe, a ki azonnal hozzá fogott a levélíráshoz. A várnagy azonban kimen-
vén, tüstént megparancsolta a várbeli drabantok hadnagyának,
Kérey Albertnek, hogy Báthory Boldizsárt késelem nélkül
fojtsa meg. Kérey engedelmeskedik: fegyveres drabantok élén
belép a fogoly cellájába s megragadja áldozatát. Ez ellentáll s a
haláltól való irtozás ösztönszerű erőfeszítésével küzd hohérai ellen,
de a kik végre is erőt vettek rajta s könyörtelenül megfojtották.
A nagy tusában vére a falra feccsent, melyet sokáig nézni jártak
oda még később is (a helyiség a mai fegyházba van
beépítve, a négyszázéves falak épségbentartásával)
— azon népies közhit levén felőle elterjedve, hogy a sötét vérfolt
nyoma a falon minden bemeszelés alól újra meg újra előtör! —
Báthory Boldizsár után ennek sógorára Kovacsóczy Farkas kor-
látnokra került a sor, a ki nem is sejtve, mily írgalmatlan halál-
tusa megy végbe a szomszédos cellák egyikében! — nyugodtan
aludt. Midőn aztán a hohérok Boldizsárral végeztek, s Kovacsó-
czyhoz belopóztak, őt ágyában feküdve s mély álomba merülve
találták, és úgy fojtották meg a szerencsétlent, alvásközben.
A megölt foglyok halálát néhány napig még titokban tartották, s
négy napon át a várbeli közös konyháról vittek számukra ételt,
melyet azután a drabantok ettek meg.

A stambuli örmények Érdekes és sok tekintetben tanulságos
ismertetést, illetve összehasonlítást adott elő Vámbéry egy buda-
pesti társaskörben, Konstantinápolynak mostani és harmincz év
előtti állapota közt szellemes párhuzamot vonva. Első sorban a
török főváros különböző nemzetiségeinek életvisz nyait tette több-
oldalú megbeszélés tárgyává, miközben az ottani örményekről
is sok, figyelmet keltő észrevételt szőtt élvezetes előadásába. Az
örmény népelem, mely jobbára a török hódítás után telepedett
meg a városban, Vámbéry szerint Konstantinápoly keresztény lakos-
sága közt legjobban simul a törökhöz. Az örmény a legrégebb idő
óta mesterségüző nép, de különös előszeretettel foglalkozik pénz-
üzletekkel és bankárkodással. A hordárok (hámálok) nagy kontin-
gense is az örmények soraiból kerül ki. Ujabb időben sok örmény
jutott a legmagasabb török államhivatalokba. Örmény nemzetiségű
ember: Ágop pasa, pénzügyminiszter, Ártin pasa, külügy-
miniszteriumi államtitkár, Váhán efendi igazságügyi államtitkár.
Ezenkívül sok az örmény hivatalnok a portán, a tengerészetnél és
más közhivatalban. Meglepő, hogy a mozlím lakosságot a Boszpo-
rusz partjairól mindinkább betelé szorította, az élelmességével min-
dent elfoglaló görög és örmény népesség. A török fővárosban, hol
minden ázsiai néptörzs képviselve van, az örmények és a görögök
képezik kiválólág a kereskedői osztályt. Többek közt
egy keleti közmondást is fölemlített Vámbéry, a mely így szól:
Ha egy szobába 5 görögöt, 15 örményt és 30 zsidót
zárnak be, bizonyosan az 5 görög a többieknek
mindnek el fogja nyerni a pénzét!

Irodalom és művészet.

Újabb festészeti művek. Pásincságheán örmény festő a Kaukuszban lakik. A látogató, műtermében különösen négy új, olajfestésű képét veszi szemügyre. 1. Buzavetés (buzaföld), melynek fele már le van aratva, itt-ott már kereszttek is vannak; a másik felében a nap sugarai megaranyozzák a sárga kalászokat. Szép a kép, de e tárgy nem Pásincságheán ecsetje alá való. Festőnk mit sem képez (képet csinál) oly sikerülten, mint a csendes helyzetben levő vizet, legyen az akár folyó, akár tenger. 2. Lora kerületben Szánán völgye éjjel. Ez már Pásincságheán igazi genreje. Keskeny fás völgyön át csavarogva lejt a Tepeta folyó vize, melyet a felhők közül kikanalító hold ezüst fényével megvilágít, a kiálló kövekbe ütközve habokat ver. Ez a fényes ékkő festői ellentétet képez a homályos fák és a természetben uralkodó sötétséggel. Az aranykeret dombormű alakot kölcsönöz a festménynek. 3. A festő képéhez tárgyat Soda Ruszdaveli georgiai költő egyik költeményéből merített. Egy szép leány arra volt kárhóztatva, hogy a tengeren élje le szomorú napjait. A leány kétségbeesve a parton áll; két hajós egy csolnokot vontat, hogy abba tegyék a szerencsétlent. A tenger nyugodt felülete visszatükröz minden tárgyat. A nap lemenőben van; estpir terül el a láthatáron. A kép jobb oldalán — a messze távolban — szőlővel befutott szép nyárilak. 4. Kéghám tó (Örményországban) csendes időben. A képen látszik a parton épült Czhamákápert falú, evvel szemben a tó közepén Széván sziget zárdájával. A csendes tavon néhány hajó evez. Jobbról a magas hegyek fölött elterülő felhőkből eső esik. . . Azok, kik a fiatal festő ezen újabb alkotásait látták, azt mondják, hogy Pásincságheán az utóbbi évek alatt igen sokat haladt előre művészetében és hű maradt választott műfajához: a nyugodt természetet, a csendes látkepeket festi sikeresen.

Polyglott újság. A konstantinápolyi kereskedelmi kamara közlönye eddig két nyelven szokott megjelenni, és pedig franczia és török nyelven. A török főváros némely üzletemberei azonban a kamara elnöksége útján, lépéseket tettek: hogy a lap még örmény és görög nyelven is, tehát négy különböző nyelven irt szöveggel adassék ki.

Közdasági élet.

Kereskedelmi tudósítók Keleten. A magyar kereskedelemügy fardhatatlan minisztere a hazai kivitel és szorosabb üzleti összekötetések létesítése érdekében, a Keleten és különösen a Balkán-félsziget fontosabb kereskedelmi helyeire állandó kereskedelmi tudósítók kinevezését határozta el. A tudósítók feladatát fogja képezni különösen: iparosainkat és kereskedőinket érdeklő minden

fontosabb mozzanatról, piaczi viszonyokról, árlejtésekről stb. jelentéseket tenni; az ottani szükségleti cikkek mintáit beküldeni; saját kiállítóink készítményeit a Keleten megismertetni és azoknak piacot szerezni; az ottani cégek hitelviszonyairól értesítéseket adni; továbbá fogyasztási, vám- és forgalmi kérdésekben felvilágosítást nyújtani. A miniszter a szervezési szabályzat alapján már az Orosdi és Back konstantinápolyi nagykereskedő cég, egyik tagját (és pedig az utóbb nevezettet) a magyar kereskedelmi muzeum állandó tudósítójává nevezte ki.

Tejtermékeink kivitele. Mint a »Gazdasági Lapok«-ból értesülünk, a magyar kereskedelmi miniszterium a hazai (budapesti) vajnak, a nyári hónapokban negyvennyolc óra alatt, a téli időszakban pedig legfeljebb 4—6 nap alatt Konstantinápolyba való elszállításáról már kellőleg gondoskodván, ennek következtében sikerült a török fővárosban, hol naponta tizenöt-huszezer kilogramm vaj szokott elfogyasztatni, — oly piacot találni, mely tekintettel az oda, egyedül Orosz-, Olasz-, és Angolországból szállított vajnak silány minőségére, s aránylag magas árára, — tekintettel továbbá a törökországi gazdasági viszonyokra is, melyek a tejjgazdaság meghonosítását évtizedekre biztosan kizárják, — nemcsak hazánk összes vaj-feleslegét hosszú időkre engedí elhelyezni, hanem a mellett tág tért nyit a tejjgazdaságnak, okszerű vajtermelést célzó berendezésére is. A budapesti tejcsarnok igazgatóságát, mely a konstantinápolyi piaczi viszonyokat tanulmányozta és ismeri, — e téren méltán megilleti a kivitel kezdeményezésének érdeme.

A bécsi mechtáristák sorsjegyei. Egy bécsi német lapban olvassuk, hogy az ausztriai kormány megengedte, hogy az ottani mechtárista kongregáció finöveldeje és papi szemináriuma javára, valamint a keleten fentartott iskolái érdekében, sorsjegyeket bocsáthasson ki, a mely pénzügyi műveletnek védnökségét Stefánia özvegy koronahercegzné Ő Fensége volt kegyes elvállalni. A sorsjáték igen értékes, arany és ezüsttárgyakból álló, ezer darab nyereményre van tervezve, mely tárgyak karácsonyi ajándékok gyanánt czélszerűen használhatók. A sorsjegyek huzása f. évi december hó 15-ik napján történt; egy jegy ára ötven krajczár volt.

A konstantinápolyi kiállítás. Törökország közmunka-minisztere, hir szerint elhatározta, hogy intézkedéseket tesz egy ipar- és mezőgazdasági tárlatnak a török fővárosban leendő rendezése iránt.

Mi ujság az örmény világban?

Hódolati felirat. Abdul Hamid szultánnak (egy november 27-én kelt stambuli jelentés szerint), a török fővárosban lakó összes örmény előkelőségek aláírásaikkal ellátott feliratot nyújtottak át loyális hódolatuk feltétlen kifejezése mellett. E hir a keleti forrongás hullámai fölött olajággal röpködő béke-galambként

száll föl a Boszporus partjairól. A szultán e felíratra válaszulva kijelenté, hogy a bizalom, melylyel a császári kormány a hú örmény nemzet iránt mindig viseltetett, egyáltalán nem csorbult. A szultán most is csak oly rokonszenvvel viseltetik az örmények iránt s különös meglepéssel tölti el az örmény előkelők hűségének e manifesztációja. Bizton reméli a szultán, hogy a felírat aláírói a helyes útra fogják visszavezérelni az eltvelyedettek!

A mancheszteri gyűlés. Manchesterben egy, kereskedőkből, bankárokból s más személyiségekből álló gyűlés, melyen maga a város polgármestere elnökölt, oly politikai irányban nyilatkozott, hogy Armenia helyesebb igazgatása céljából szükségesnek mutatkozik, miszerint a porta az európai hatalmakkal egyetértőleg nevezzen ki egy örményországi főkormányzót.

A kurdok fölfegyverzése. A konstantinápolyi diplomaciai körökben élénk megbeszélés tárgyat képezi a portának azon legújabb, s bátran szerencsétlennek nevezhető terve, miszerint tíz kurd zászlóalj szervezését vette célba. Ez a terv, mint írják, szoros összefüggésben áll az örmény kérdéssel, mert ha sikerülne végre a török kormánynak a vad kurd törzseket engedelmes és kormányozható népelemmé átalakítani, az örmény panaszok legnagyobb részének főoka el lenne távolítva. A terv már régóta fenforog, s Goltz pasa is bevette azt azon új szervezetbe, melyet a török hadsereg számára kidolgozott. A szultán a kurdokat általában véve igen hű alattvalóknak tartja, kiknek csak az alkalom hiányzik, hogy loyálisukat kitüntessék; ezt pedig annál inkább megtehetik, ha regularis ezredkebe osztják be őket. A kurdok — az említett terv szerint — nem csak jeles előcsapatát képeznék a török hadseregnek, hanem csendőri szolgálatokat is teljesíthetnének, melyre (mint kiválóan lovas nép) rendkívül alkalmasak. Diplomaciai körökben azonban némi aggodalmakat táplálnak a kurdok katonai fölfegyverzése iránt, mert kérdés: ha vajjon a kurd nép erőszakossága az ezredkebe való beosztás után is, csakugyan föl fog-e hagyni a rablásokkal? s a török kormánynak nem kell-e majd ellenük épp oly szigorú rendszabályokat foganatosítani, mint annak idején Oroszországnak, a kozák ezredkevel szemben? Annyi már is bizonyosnak látszik, hogy Anglia határozottan ellenezni fogja a tervet azon fontos nyilatkozatok után, melyeket Clifford, a napokban Konstantinápolyba érkezett kurdisztani angol főkonzul tett.

Földrengés Tiflisben. A müncheni »Allgemeine Zeitung« tudósítása szerint november 9-én (vasárnapon) este, kevéssel tíz óra előtt jelentékeny, mintegy harmincz másodperczig tartó földrengés volt, még pedig oly erős, hogy ama bizonyos »legöregebb emberek« sem emlékeznek hasonlóra. Jelentéktlenebb földingások meglehetősen gyakoriak e vidéken és sajátságos módon főleg ősszel fordulnak elő. A legújabb földrengés egy kisebbszerű és azután két egymásba folyó erősebb lökésből állott, melyek Délkeletről Eszak-

nyugat felé irányultak; mindhárom lökés földalatti moraj kíséretében történt. Ugy érezték, mintha a házak megrázkodtak volna, s minden a mi a falakon függött, vagy fel volt állítva, megelevenült volna. Imitt-amott megrepedtek a falak a szoba-mennyezet beomlott, nemkülönben néhány dülőfélben volt ház is. A clubokban nagy rémület támadt, a hölgyek elájultak, a férfiak kalap és felöltő nélkül, hirlappal és kártyával kezükben rohantak az utcára. Mindenfelé megnyiták a kapuk, s a lakosok az utcákon kerestek menedéket. Szerencsére emberélet nem esett áldozatul. A keleti Kaukaszus különböző pontjain a földrengés nagy mérvben volt érezhető.

Az ormények üldöztetése. A »Reichsanzeiger« egy berlini lap ama hírével szemben, miszerint az örményeket Konstantinápolyban kegyetlenül üldözik, a következő megjegyzést teszi: Hogy mily kevéssé vannak az örmények Konstantinápolyban üldözéseknek kitéve, mutatja az a tény, hogy ott az összes kormányzati ágakban és kivált az összes miniszteriumokban számos örmény fontos és felelősségterhes állásokat tölt be. A fontos pénzügyi tárca és a szultán civillistája az örmény Agop pasára van bízva. Sajnálatos dolog — mondja továbbá a »Reichsanzeiger« — hogy egy német lap az örmények üldöztetését a szultánra magára vezeti vissza s megnyitja hasábjait a velünk barátságos, elismerten jóságos és igazságos fejedelem gyanusításának!

Török rendőrség. Konstantinápoly péra-i városrészében nem rég éjnek idején elfogtak egy amerikai alattvalót, a kit szabályszerű útlevele daczára egyik rendőrségről a másikra, végül pedig a hadügyminiszteriumhoz kísértek, s ott kellett töltenie az éjszakát. A letartoztatott idegen csak másnap fordulhatott az Egyesült-Államok főkonzuljához, a ki honfitársát ki is szabadította; de csak azon feltétel alatt helyezték őt szabadlábra, ha a konzul, mihelyt a török bíróság kívánja, azonnal előállítja. Az elfogott amerikait ugyanis azzal gyanusították, hogy egy titkos örmény bizottság érdekében működik. Hirsch, (az Egyesült-Államok követe), értesülvén az eljárásról, a török kormánytól elégtételt és a vétkes rendőri közegek megbüntetését követelte. A porta ez alkalomból sajnálatát fejezte ki az eset fölött, — melynek fenti leírását a »Politische Correspondenz« tudósítása nyomán közöljük.

Az angol parlamentből. Az alsóházban Gladstone közlebről ismét bírálat tárgyává tette, illetve kifogásolta Törökország közigazgatását, de nem fejezte ki magát egész világosan, vajjon az arméniai helyzetre avagy inkább a görög egyházi kérdésre célzott? Ennélfogva Smith miniszter válasza is csak általánosságban mozgott és hangsúlyozta, hogy Angolország nem osztothat a portának minduntalan tanácsokat, mert ezáltal csak politikai befolyását gyöngítené meg.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF

Szamosújvártt, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.

